

Жанұзақова Қ.Т., Үсеева Б.

**Алтын Орда дәуірі
әдебиетіндегі қисса-дастандар
және «Хұсрау Шырын»
дастаны**

Мақалада орта ғасырлық түркі әдебиетіндегі қисса-дастандардың қалыптасуы, түп-төркіні, олардың жанрлық ерекшеліктері қарастырылады. «Қисса», «хикая», «дастан» ұғымдары турасындағы зерттеуші ғалымдардың теориялық пікірлеріне сүйене отырып, оларға анықтама беріледі. Шығыстық қисса-дастандардың арқау еткен тақырыптары, көтерген басты идеясы, қаһармандардың бейнелену ерекшеліктері айқындалады. Шығыс әдебиетінде өзіндік орны айрықша қисса-дастандардың қалыптасуына көне мифтік негіздердің арқау болғаны және олардың түркі әдебиетінде кеңінен таралуы нәзира дәстүрімен тікелей байланысты екені пайымдалады. Шығыстық қисса-дастандардың түркі халықтарына ортақ әдебиетте діни, ғашықтық, батырлық т.б. тақырыптардағы дастандардың жазылуына негіз болғаны, оның тамаша үлгілері ретінде Әлидің «Қисса Жүсібі», Хұсам Кәтибтің «Жұмжұмасы», Құтбтың «Хұсрау Шырыны», Сайф Сараидің «Гүлстаны», Рабғұзидің қиссалары дүниеге келгені зерделенеді. Сонымен қатар, түркі әдебиетіндегі нәзира дәстүрімен жазылған «Хұсрау-Шырын» дастанының көркемдік, образ жасау, композициялық ерекшеліктері талданады

Түйін сөздер: қисса-дастан, нәзира, шығыс әдебиеті, ислам діні, миф.

Zhanuzakova K.T., Useeva B.

**Kissa-epics in the literature
of Golden Horde and dastan
«Khosrov-Shyryn»**

This article deals with the question of formation, occurrence of kissa-dastans in medieval Turkic literature, as well as their genre features. Scientists investigating kissa-epics, come to the conclusion that these terms have different names but similar origin. Identifies the mythic framework that influenced the formation of kissa-dastans, as well as a direct link with the tradition of nazira in Turkic literature, which gave impetus to the development of legends and tales. Analyzes the subject, the main idea of kissa-dastans and characterization of the protagonists, the manner of their presentation, which valued in Eastern literature. Along with this is considered one of the greatest legends-dastan «Khosrov Shyryn», folded in the tradition of nazira in the literature of XIII-XIV centuries, and marked the options specified nazira poems.

Key words: kissa-dastan, nazira, oriental literature, islamic religion, myth.

Жанузақова Қ.Т., Үсеева Б.

**Кисса-дастаны в литературе
Золотой орды и дастан
«Хосров-Шырын»**

В статье рассматривается вопрос о формировании, возникновении кисса-дастанов в средневековой литературе, а также анализируются их жанровые особенности. Ученые, исследующие кисса-дастаны, приходят к выводу, что эти термины имеют разные названия, но близкие по происхождению. Выявляются мифические основы, которые повлияли на формирование кисса-дастанов, а также непосредственная связь с традицией назиры в восточной литературе, которая дала толчок развитию легенд и сказаний. Анализируются тематика, главная идея кисса-дастанов и характеристика главных героев, манера их представления, которые ценились в восточной литературе. Наряду с этим рассматривается одна из величайших сказаний – дастан «Хосров-Шырын», сложенная в традициях назиры в литературы XIII-XIV вв., а также сопоставляются варианты назиры указанной поэмы.

Ключевые слова: кисса-дастан, назира, восточная литература, исламская религия, миф.

**АЛТЫН ОРДА ДӘУІРІ
ӘДЕБИЕТІНДЕГІ
ҚИССА-ДАСТАНДАР
ЖӘНЕ «ХҰСРАУ
ШЫРЫН» ДАСТАНЫ**

Шығыс әлемі орта ғасырларда мәдениет пен ғылымның гүлденген кезеңін бастан кешірді. Мұсылман әлемінің ғылымы, мәдениеті Батыс ғылымының қалыптасуына дүниетанымдық жағынан зор ықпалын тигізгенін ғалымдар сол кездің өзінде-ақ мойындаған еді. «Абай жолы» романында Е.П. Михайловтың араб өнерін дүние жүзі ғылымына көп ғасырлар бойында аса зор жемістер бергені туралы айтқан сөзі де осының айғағы [1, 206]. Сондай-ақ, ежелгі грек ойшылдарының еңбектерін кейінгі шығыс, батыс ғалымдары Әл-Фараби түсініктемелері арқылы оқығанын да тілге тиек етпекпіз. Ғылымның барлық саласына қалам тартқан Әл-Фараби ежелгі грек оқымыстылары Аристотель, Евклид, Платон т.б. еңбектерін орта ғасырдағы ғылым мен мәдениет тілі – араб тіліне аударды. Әл-Фарабидің «Адамзат өз мекенінде тәртіппен, жерастықты жәрдеммен, үнемділік өлшеммен, ынсаппен өмір сүруі керек», – деген философиялық пікірі түркі әдебиетінің негізгі ойларымен қабысты [2, 16]. Орта ғасырдағы, әсіресе X-XIII ғасырлардағы шығыс әдебиеті ислам дінімен тығыз байланыста болды. Әзербайжан ғалымы Х.Көроғлының деректеріне сүйенсек, Араб жерінде ислам діні жаңа дін ретінде VII ғасырда пайда болды. VII ғасырдың соңы мен VIII ғасырдың басында Батыс және Шығыс Азия, Африка, Оңтүстік Еуропаны қамтыған, Үнді мұхитынан Атлант мұхитына дейінгі аумақтарда өз тамырын жайып үлгерген Мұсылман мемлекеті қалыптасты. Иран, Әзербайжан, Орта Азия, Солтүстік Индия, Греция т.б. елдердің ежелгі мәдени мұралары орта ғасырлық араб мәдениетімен ұштасып, одан әрі жаңа бағытта дами түсті, яғни орта ғасырдағы мұсылмандық өркениеттің қалыптасуына арабтармен қатар, мұсылмандық идеология айналасына шоғырланған арабтардан өзге халықтардың да үлесі зор болды [3, 19]. Ислам діні оны қабылдаған халықтарға тың мәдениет алып келді. Осы дінді қабылдаған халықтардың барлығында да тамаша ислам негізіндегі әдебиет қалыптасты. Ислам мәдениетінің түркі жерінде өркендеуі Түркі ренессансын туғызды. Зерттеу еңбектеріне сүйенсек, ислам дінін қабылдамаған түркі халықтарының әдебиеті де, мәдениеті де дамымады. Тіпті олар демографиялық тұрғыдан да өсіп-өнбей қалды.

Ислам дінінің тарауына байланысты арабтың діни әдебиеті шығыс жерінде қисса-дастандар арқылы тарай бастады. Шы-

ғыстық қисса-дастандардың қалыптасу тарихын, олардың түп-төркінін зерттеуші ғалым А. Қыраубаева қисса-дастандар оқиғаларының негізгі фабулалық желілері ең көне шығыстық мифтерден бастау алғанын айтады. Ежелгі ғашықтық сюжеттердің бірі «Жүсіп пен Зылиха» желісін алсақ, оның архетипі заманымыздың бас кезіндегі Иосиф пен Асенеф махаббатын суреттейтін грек апокрифінде, арғы жағындағы Тауратқа кірген Иосиф пен Потифардың жұбайының оқиғаларында жатыр [4, 241]. Бұдан олардың (қисса-дастандардың) миф мәдениетін жеткізуші ретінде маңызды рөл атқарғанын көреміз. Қисса сюжеттеріндегі тұрақты желілер «Мінсіз кейіпкер», «Сарай салдырған қыз», «Иранбак», «Жазира арал», «Кейіпкер жанының гүлге (шөпке) ауысуы» т.б. түп-төркінін ежелгі мифтерден табуға болады.

Түркі халықтарының әдебиетіндегі ояну кезеңінің тууының бір себебі Ұлы Жібек жолы бойындағы қалалардың дамып, бір-бірімен мәдени, әдеби байланыстарының арта түскенінен екенін де тарих беттерінен көреміз. Ғалым А.Қыраубаева әдебиеттегі түркі халықтарының оянушылығының алғашқы кезеңдері Х-ХІІ ғасырларда Баласағұн, Махмұт Қашқари т.б. еңбектерінен көрініс бергенін, яғни түркі ренессансының бастамалары осы туындыларда жатқанын, ал екінші кезеңі ХІІІ-ХІҮ ғасыр әдебиетінде көрінгенін айтады [4, 297].

Жалпы, түркі әдебиеті тарихындағы шоқтығы биік белестердің бірі – Алтын Орда дәуіріндегі әдебиет болды. Бұл дәуірде тек Қараханид кезеңіндегідей дидактикалық сипаттағы шығармалар ғана емес, сонымен қатар әдеби мұралардың көпшілігі поэзия жанрында жазылды. Түркі оянушылығының ХІІІ-ХІҮ ғасырлар әдебиетінде жандануынан қисса-дастан жанры туды. Ғалымдардың келтірген деректеріне сүйене отырып, қазақ сөз өнеріндегі халықтық орны бағаланып келген бұл жанрдың түп-төркіні, қалыптасу тарихы ретінде мынаған тоқталсақ: «Аңыз бойынша Мұхаммед пайғамбардан бір қызық әңгіме айтып беруді сұрағанда, ол өсиет-өнегеге толы әдемі бір әңгіме айтты дейді. Пайғамбардың бұл әңгімесі «Қисса Жүсіп» болатын.

Түркі әдебиетіндегі қисса жанрының басы «Қисса Жүсіптен» бастау алатынын осы аңыздан іздегеніміз жөн сияқты» [4, 299]. «Қисса-дастан» терминінің өзі зерттеуші ғалымдар қолданысында бірізді емес екенін байқаймыз. «Қисса-дастандар зерттеушілер тарапынан терминдік мәселеде әртүрлі айтылып жүр: «Қисса», «қисса-хикая», «дастан», «рыцарлық дас-

тан», «қисса-дастан». Е.Э. Бертельс «рыцарлық дастан» деп атаса, В.М. Жирмунский, Е.М. Мелетинский, сондай-ақ қазақ зерттеушілерінен Б. Әзібаева «романдық дастан», С. Мұқанов, М. Бөжеевтер «қисса» дейді. Соңғы зерттеулерде дастан атауы жиі қолданылып жүр. «Дастан» – шығыс сюжеттеріне жазылған поэма мағынасын береді. Қисса-дастанның түп-төркіні көп жағдайда жазба әдебиеттен келген және оның қазақша нұсқаларын шығарушылар жазба ақындар, олар жинаушы ғана емес, сол сюжетті жазып шығарушылар екенін де ескермеуге болмайды» [2, 123]. Бір жағынан алып қарағанда, қисса-дастандардың өн бойынан фольклорлық сарынды да аңғаруға болады. Зерттеушілер пікірлері де осы ерекшелікті көрсетеді. Мысалы, А.Квятковский «Поэтический словарь» еңбегінде былай дейді: «Қисса – шытырман оқиғаға құрылған ғашықтық немесе тарихи-қаһармандық сипаттағы әдеби және фольклорлық жанр. Бұл жанр Орта Шығыс, Орта Азияда кеңінен таралған. Көп жағдайда дастанмен ұқсас болып келеді» [5, 142]. Н. Келімбетов: «Қисса», «хикая», «дастан» деген ұғым-терминдердің түп-төркіні бір-біріне жақын» дей келе, оларға жеке-жеке тоқталып өтеді. «Қисса – араб тіліндегі ертегі, әңгіме, мысал деген мағына береді. «Қисса» сөзін «хикая», «хикаят» деп те атай береді. Қазақ әдебиеттану ғылымында Шығыс сюжетінің негізінде жазылған дастандарды, жырмен баяндалған ертегі хикаяларды «Қисса»деп атайды» [6, 211].

Шығыстық қисса-дастандардың көтерген ең басты идеясы – адамға тән абзал қасиеттерді қас-терлеу, мойындау. Негізгі қаһармандары – жеке бас бостандығы бар, ғылымның сан түрлі салаларын игерген, шеберлігімен жұртты сүйсіндіретін өнерпаз, парасатты, мейірбанды жандар. Аталмыш әдеби мұралардың тағы бір өзгешелігі жанрлық сипаттарында. Бұлардың бірінде проза мен поэзия жанры араласып келеді. Қисса-дастан стилі поэтикалық бояуы қанық, теңеу, баламалары бай, (көбіне аспан денелеріне теңейді) әсірелеу күшті болып келеді. Мінсіз кейіпкер жасайды, ал жағымсыз болса, оның сыртқы түріне ішкі мазмұны сай болып шығады.

Түркі әдебиетіндегі осы қисса-дастан жанры шығыс жерінде кең таралған нәзира дәстүрімен тікелей байланысты. Нәзира дәстүрі туралы Е.А. Бертельс, А.А. Стариков, Н.Х. Хатамов, А. Афсахов т.б. бірқатар шығыстанушы ғалымдар құнды пікірлер айтқан. Олардың әрқайсысы «нәзира» терминіне әр түрлі атау бергенімен, солардың барлығы да «нәзира» сөзі «жауап» деген

мағына беретінін ерекше атап өтеді. Нәзира дәстүрімен жазылған шығармаларды зерттеу барысына, әсіресе Түркия елінің Н. Банарлы, А. Инан, Ф. Көпрулузаде, А. Рефик сияқты ғалымдары да мол үлес қосты. Нәзира дәстүрі араб тілінде үрдіс ретінде тарап, кейіннен парсы әдебиетінде қайта жаңғырды. Орта ғасырдағы қисса-дастандар діни, ғашықтық, батырлық т.б. тақырыптардағы дастандардың жазылуына негіз болды. XIII-XIV ғасырдағы түркі әдебиетінде қиссаның тамаша үлгілері ретінде Әлидің «Қисса Жүсібі», Хұсам Кәтибтің «Жұмжұмасы», Құтыбтың «Хұсрау Шырыны», Сайф Сараидің «Гүлстаны», Рабғүзидің қиссалары дүниеге келді. Бұл шығармалардың дені көне қыпшақ тілінде жазылған. Шығыстың бұл классикалары Батыс әдебиетінде де өз көрінісін тауып үлгерді. Бұған мысал ретінде Гетенің Шығыстың әйгілі жеті ақынын оқығаннан кейін өзінің «Батыс-Шығыс диванын» жазғанын айтуымызға болады. Сондай-ақ, Н. Келімбетовтың «Байрон шығармаларында Шығыстық сарындар айқын сезіліп тұр» деген пікірі де осы сөзіміздің дәлелі.

А. Қыраубайқызы Алтын Орда дәуіріндегі көркем әдебиеттің екі түрін атап көрсетіп, біріншісі аударма-нәзиралық шығармаларға «Хұсрау-Шырын», «Гүлстан», «Қисас-үл әнбия», «Нахжүл Фарадис», «Қисса Жүсіп», «Жұмжұма» кітабын жатқызса, екіншісі – тың тума әдебиет үлгісі деп «Мухаббат-наманы» атайды [2, 97]. Аталмыш дастандарды нәзира дәстүрімен бірнеше ақындар өзінше жырлап өткен. Соның бірі «Хұсрау-Шырын» дастанына қысқаша тоқталсақ. Әзірбайжан халқының ұлы ақыны Низами XI ғасырда өзінің атақты «Хұсрау мен Шырын» поэмасын жазды. Ал, араға үш ғасырдан астам уақыт салып барып (XIV ғасыр), Дешті Қыпшақ даласында қыпшақ ақыны Құтыбтың «Хұсрау-Шырын» дастаны өмірге келді. XIII ғасырдың соңында үнді шайыры Амир Хосрау Дехлеви Низами поэзиясының желісімен өз поэмасын жазды. Ол Низами туындысының атауын кері айналдырып береді, яғни «Хұсрау мен Шырын» емес, «Шырын мен Хұсрау». А.Қыраубаева «Хұсрау-Шырынның» басқа да нәзиралық нұсқалары бар екенін айта келіп, Жәмидің тек «Хұсрау-Шырынның» кейіпкерлерін алып, ал атауы «Парвиз бен балықшы» деп келетін нұсқасын келтіреді [4, 343]. Ал, «Фархад-Шырын» тақырыбымен жырланған өзбек ақыны Науаи нұсқасы өз алдындағы ақындардан өзгешерек құралған, Науаи оны өзімізге таныс өмірге жақындатады. П. Бисенбаев «Хұсрау-Шырын» дастаны турасында жазған мақаласында оқырманды Ташкент ма-

нында хатқа түскен Науаи нұсқаларының бірімен таныстырады [7, 40].

Низамидің атақты бес «Хамсасына» енген «Хұсрау мен Шырын» поэмасы орта ғасырдағы шығыс әдебиетінің қалыпты дәстүрін еске салады. Сасанидтер хроникасымен байланыстырыла жазылған Низами туындысы өзіне дейінгі қалыптасқан дәстүрлерді сақтай отыра, Шығыстың классикалық әдебиеті үшін жаңа мазмұнда жазылды. Низами өзіне ғашықтық поэма жазу туралы ұсыныс алғаннан кейін, ежелгі Иранның тарихи деректемелерінен сюжет іздей бастайды. Оның назарына өзінің жарына деген адал махаббатын өлімімен дәлелдеген, сұлу Шырын түседі. Низами өмірі мен шығармашылығын зерттеуші ғалымдардың келтірген деректеріне сүйенер болсақ, Шырын образы Низамидің сүйікті жары Афак образынан шыққан болуы керек. Афак Низамиге сыйлық ретінде берілген қыпшақ қызы болатын. Фирдоусидің атақты «Шахнамасында» арнайы бөлімге енгізілген Шырын образы оған дейін де көптеген ақындар назарын аударған тәрізді. Бұған мысал ретінде Е. Бертельстің келтірген мына пікірі дәлел: «...Атақты араб саяхатшысы Йакут әлі күнге дейін сақтаулы Ахеменидтік I Дарияның сына жазуында сақталған Бисутун жыры туралы айтады, ол осында Шырын атымен байланысты сақталған көптеген жыр-аңыздарды естіген. Ахеменид сарайының жұрты қазіргі уақытта Каср-и Ширин – «Шырынның қамалы» деген атаумен сақталған». Жалпы әлемдік әдебиетте әйел образы ешқашан назардан тыс қалған емес. Ақжүніс пен Гүлбаршын, Электра мен Антигона, Мәжнүннің Ләйлісі сұлулықпен қатар, ақыл-парасаттылықтың символы ретінде көрініп келді. Қытай әдебиетіндегі Ян Гуйфей бейнесі де көптеген қытай қаламгерлерінің туындыларына негіз болған. Әлем әдебиетінде әйел бейнесінің кең тараған типтерінің бірі – ғашық жардың образы. Шырынның тұлғалық бейнесін тарихи тұрғыдан алып қарағанда, оның сириялық хроникаларда есімі Сира деп беріліп, өзі арамей тұқымынан шыққан болып саналатыны Е.Бертельс еңбегінде айтылады. Ол «арамей» және «армян» сөздерінің фонетикалық тұрғыдан ұқсастығын тілге тиек ете келіп, былай дейді: «Арамей – древние население Сирии. Заметим, что это место можно прочесть, как «армянско-го» происхождения. Может быть, так и стояло в оригинале, и тогда станет понятно, почему вся более поздняя традиция Востока называет Ширин армянкой» [8, 107]. Дастандағы Шырынның сұлулығын бейнелеу, Хұсраудың бірнеше әйелге үйленіп, бірақ ешқайсысын Шырын секілді сүйе

алмауы да низамидің өз өмірінде орын алған жағдайлармен сәйкес келіп жатуы кездейсоқтық емес. Фирдоусидағы Мариямның Шырын жіберген удан қайтыс болу тұсына низами қарсы шығады. Оның айтуынша, Шырын ондай опасыздыққа баратын жан емес. Дастандағы Хұсрау бейнесі ең күрделі образ. Оның мінсіз сұлулығы, адамгершілігі, батылдығы ашып көрсетілгенмен, дастан желісінен оның Шырынға қарама-қарсы образ екенін де көреміз. Шырын үшін халық бірінші орында тұрса, Хұсрау халықты көңіл көтерудің құралы ретінде көреді. Хұсраудың көптеген ерлік істері Шырынның нұсқауымен орындалады. Шырынның тәрбиесі арқылы Хұсрау соңынан ақыл-парасаты мол, әділ билеушіге айналады, яғни дастан соңында екі түрлі Хұсрау бейнесін көреміз. Біріншісі – махаббатқа опасыз, ойын-сауыққа құмар Хұсрау, ал екіншісі – елге қайырымды, әділ билеуші Хұсрау. Хұсрау образы әрине адал махаббатты жырлайды, алайда оның махаббаты эгоистік махаббат.

Мұндағы тағы бір назар аудартатын қаһарман – Фархад образы. Фирдоусида кездеспей, низамиден бастау алған Фархад бейнесі эпизодтық бейне. Дастанда «Фархад бейнесі арқылы нағыз ғашық жанның бейнесі жасалған. Фархадтың өлімі оның жеңілісі емес, жеке басының трагедиясы болып табылады. Ал Хұсраудың жеңісі оның рухани жеңіліске ұшырауының белгісі еді» [9, 277].

Низами Фирдоусидің «Шахнамасынан» нәр ала отырып, оны қайталамауды өзіне мақсат тұтады. «Шындығында да, низами аталмыш поэмада Хұсрау мен Шырынның махаббатына көп көңіл бөле отырып, Фирдоусидің келтірген детальдардың бірде-біреуін қайталамайды, тіпті низами поэмасының сыртқы формасының өзі Фирдоуси дәстүрінен алшақ кеткенін көрсетеді» дейді Е. Бертельс [10, 219]. Фирдоуси «Шахнамасының» Хұсрау мен Шырын туралы жазған бөлімінде саяси жағдайларға баса мән беріп, Хұсрау мен Шырын махаббатына көп тоқталмаған.

Низамидің ізімен жырлаған алтынордалық Құтыб ақынның «Хұсрау-Шырыны» бізге 1383 жылы Египетте Беркефакихтің жазбасы арқылы жетеді. Н. Келімбетов оқулығында бұл поэма-

ны Құтыб 1341-1342 жылдары аударғаны және оны Тыныбек пен Малика-Хатунға арнаған пікірі келтірілген. Г.Ю. Алиев кейбір ғалымдардың Құтыб пен низами поэмаларын салыстыра келе, азербайжан ақынының шығармасынан алынған үзінділер Құтыб нұсқасында нашар аударылған деген пікірде болғанын, алайда кейіннен поляк ориенталисті, академик А.А. Зайончковскийдің ұқыпты жүргізілген салыстырмасынан кейін, Құтыбтың «Хұсрау-Шырыны» алғаш жырлаушылар еңбегінің көркемдік тұрғыдан өңделе отырып жазылған дербес туынды екені айтылады [11, 132]. Сюжет желілерінің сәйкес келуіне қарамастан, оқиға орны Құтыбта өзгертіледі. Низамидегі Сасанидтер сарайының орнына ол Алтын Орда мемлекетінің тыныс-тіршілігін көрсетеді. Құтыб шығармасы парсы тіліндегі мәнауи-поэманы түркі жерінде композициялық тұрғыдан қайта жаңғыртты. Құтыб дастанында жеке бөлімдер қысқартылған. Зерттеу еңбектерінде Құтыб жырлаған поэма 4740 бәйіттен, ал низамиде 7000 бәйіт екені айтылады. Г.Ю. Алиев Құтыб поэмасын низамидан 1500 бәйітке аз деп келтіреді. Ғалымдар зерттеу жұмыстарын жүргізе келе, Құтыб тек низамидегі сасанидтер мемлекетіне қатысты немесе Күнгей Кавказ жерінің оқушыларына ғана түсінікті жерлерін қысқартқан секілді деген пікірге тоқталады. Н. Келімбетов Хұсрау мен Шырын туралы жырды ұзақ жылдар зерттеген ғалым Г. Алиевтің пікіріне сүйене отырып, Хұсрау мен Шырын жайындағы аңыздарға құрылған елуден астам дастан бар екенін жазады. «Хұсрау-Шырын» дастаны Шығыс әдебиетінде алғаш рет образдардың жеке тұлға ретінде шынайы мінездемесін аша білген туынды. Аталмыш дастанды өзінше жырлап өткен қай ақынды алып қарасақ та, әрқайсысынан өзіндік бір ерекшелікті аңғарамыз.

Орта ғасырдағы шығыстық қисса-дастандар әдебиет тарихында осылайша нәзира дәстүрімен бірге туып, X-XIV ғасырдағы түркі оянушылығының әдебиеттегі көрінісі ретінде пайда болды. Орта ғасыр қиссалары діни, ғашықтық, батырлық т.б. тақырыптарға жазылған дастандарға жол салды. Қисса-дастандардың романтикалық әсерлілігі, баурағыштығы мен қарапайымдылығы оны халықтық жанрға айналдырды.

Әдебиеттер

- 1 Әуезов М. Абай жолы: Роман-эпопея // Шығармаларының елу томдық толық жинағы. – Алматы, 2014. – Т. 23.
- 2 Қыраубаева А. Қазақ әдебиетіндегі Шығыстық қисса-дастандардың түп-төркіні мен қалыптасуы: Филол. ғыл. докт. дис. – Алматы, 1997.
- 3 Короглы Х.Г. Взаимосвязи эпоса народов Средней Азии, Ирана и Азербайджана. – М.: Наука, 1983.
- 4 Қыраубаева А. Түрік әдебиетіндегі оянушылық және нәзира дәстүрінің тууы // Классикалық зерттеулер. – Алматы, 2012. – Т. 6.
- 5 Квятковский А. Поэтический словарь. – М., 1966.
- 6 Келімбетов Н. Ежелгі түркі поэзиясы және қазақ әдебиетіндегі көркемдік дәстүр жалғастығы: Филол. ғыл. канд. дис. – Алматы, 2002.
- 7 Бисенбаев П. «Хұсырау-Шырын» дастанының шығыстық нұсқалары // ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы. – 2014. – №6 (152).
- 8 Бертельс Е. Низами. – М., 1959.
- 9 Келімбетов Н. Ежелгі дәуір әдебиеті. – Алматы, 2005.
- 10 Бертельс Е. Низами и Фузули. – М., 1962.
- 11 Алиев Г.Ю. Темы и сюжеты Низами в литературе народов Востока. – М., 1985.

References

- 1 A'wezov M. Abay joli': Roman-e'popeya // Shi'gharmalari'ni'ng elw tomdi'q toli'q ji'naghi'. – Almati', 2014. – T. 23.
- 2 Qi'rawbaeva A. Qazaq a'debi''etindegi Shi'ghi'sti'q qi''ssa-dastandardi'ng tu'p-to'rkini men qali'ptaswi': Fi''lol. ghi'l. dokt. di''s. – Almati', 1997.
- 3 Korogly H.G. Vzaimosvyazi ehposa narodov Srednej Azii, Irana i Azerbajdzhana. – M.: Nauka, 1983.
- 4 Qi'rawbaeva A. Tu'rik a'debi''etindegi oyanwshi'li'q ja'ne na'zi''ra da'stu'rining twwi' // Klassi''kali'q zerttewler. – Almati', 2012. – T. 6.
- 5 Kvyatkovskij A. Poehticheskij slovar'. – M., 1966.
- 6 Kelimbetov N. Ejelgi tu'rki poe'zi''yasi' ja'ne qazaq a'debi''etindegi ko'rkmendik da'stu'r jalghasti'ghi': Fi''lol. ghi'l. kand. di''s. – Almati', 2002.
- 7 Bi''senbaev P. «Husi'raw-Shi'ri'n» dastani'ni'ng shi'ghi'sti'q nusqalari' // QazUW habarshi'si'. Fi''lologi''ya seri''yasi'. – 2014. – №6 (152).
- 8 Bertel's E. Nizami. – M., 1959.
- 9 Kelimbetov N. Ejelgi da'wir a'debi''eti. – Almati', 2005.
- 10 Bertel's E. Nizami i Fuzuli. – M., 1962.
- 11 Aliev G.YU. Temy i syuzhety Nizami v literaturah narodov Vostoka. – M., 1985.